

УДК 329.78:352

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

DOI 10.30838/P.ES.2224.240418.83.53

**Разумова Г.В., к.е.н.,
Сорсорян Е.З.***Придніпровська державна академія будівництва та архітектури*

Визначено, що свідомі та обізнані молодь є основою соціально-економічного розвитку територіальних громад та країни в цілому. Встановлено, що в сучасному суспільстві значно розширилися можливості для власного самовизначення й індивідуального розвитку, проте молоде покоління продовжує бути однією з найбільш вразливих та незахищених верств населення. В Україні на сьогоднішній день переважає централізований підхід до формування молодіжної політики. Мета дослідження – визначення основних напрямків формування молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Проаналізовано основні фактори, що впливають на формування освітнього і трудового потенціалу молоді. Представлено модель реалізації молодіжної політики та результати реалізації молодіжної політики в місті Дніпро в умовах децентралізації. На основі проведеного порівняльного аналізу закордонного та вітчизняного досвіду реалізації молодіжної політики на місцевому та загальнодержавному рівні, виявлено недоліки молодіжної політики в Україні та запропоновано заходи щодо їх усунення.

Ключові слова: молодіжна політика, молодь, децентралізація, місцеве самоврядування, об'єднанні територіальні громади.

UDC 329.78:352

**THE MAIN ASPECTS OF THE STATE YOUTH POLICY
REALIZATION IN UKRAINE WITHIN THE FRAMEWORK OF
DECENTRALIZATION****Razumova H., PhD in Economics,
Sorsorian E.***Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture*

During the research it has been found that conscious and well-informed young people are the basis of socio-economic development of territorial communities and the country in general. It has been proved that today's society opportunities for self-determination and individual development have considerably expanded, but the younger generation continues to be one of the most vulnerable and unprotected segments of the population. Today, the centralized approach to the youth policy development prevails in Ukraine. The purpose of the study is to determine the main directions of youth policy formation in Ukraine in the conditions of decentralization. The main factors influencing formation of educational and labor potential of youth were analyzed. The model of youth policy and results of realization of youth policy within the framework of decentralization in Dnipro city have been presented. The shortcomings of youth policy in Ukraine were

revealed and measures to address them have been taken on the basis of comparative analysis of foreign and domestic experience of realization of youth policy at the local and national level.

Keywords: youth policy, youth, decentralization, local self-government, united territorial communities.

Актуальність проблеми. Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади є невід'ємною складовою стратегічних перетворень в Україні. Децентралізація влади вже помітно змінює нашу країну та пострадянську систему управління. Делегування повноважень та потужного фінансового ресурсу на місця дозволили підвищити спроможність територіальних громад. Водночас їх сьогоденній і майбутній розвиток ґрунтується саме на свідомому та обізнаному молодому поколінні українців. Саме молодь є основою не тільки сильної громади, але й міцної держави.

Усвідомлення цього обумовлює актуальність дослідження та вимагає розробки відповідних напрямів молодіжної політики в державі, що сприятимуть поступовому входженню у самостійне життя та становленню молодого покоління.

Сучасна молодь, з одного боку, відчуває себе особливою групою суспільства, з другого – усе більше страждає від невирішеності своїх специфічних проблем. Досить важливим фактором, який деформує свідомість молоді, є відсутність довіри до неї з боку суспільства. Молодь дуже рідко залучається до вирішення та реалізації програм розвитку суспільства. Це визначає суперечності, котрі існують на рівні молодь–суспільство.

Аналіз останніх наукових досліджень. У сучасній літературі існує багато визначень молоді. Найбільш поширеним є визначення молоді як соціально-диференційованої, соціально-демографічної групи, котрій притаманні специфічні психологічні, фізіологічні та культурні властивості. Ці властивості визначаються не лише віковими особливостями, але й тим, що соціально-економічне, соціально-політичне становище молоді, її духовний світ, система ціннісних орієнтацій перебувають на стадії становлення. [2, с.157]

Формуванню державної молодіжної політики присвячено дослідження таких українських учених, як М. Перепелиця, М. Головенько, М. Головатий, Є. Бородін, Н. Колесніченко та інших.

Українські вчені-дослідники О. Вишняк, М. Чурилов, С. Makeєв дають визначення молоді як соціальної спільноти, що посідає певне місце в соціальній структурі суспільства й набуває соціального статусу в різноманітних соціальних структурах (соціально-класові, професійно-трудова, соціально-політичні тощо), має спільні проблеми, соціальні потреби та інтереси, особливості життєдіяльності тощо [1, с. 89].

Незважаючи на те, що в сучасному суспільстві значно розширилися можливості для власного самовизначення й індивідуального розвитку, молодь продовжує бути однією з найбільш вразливих, незахищених верств населення. Сучасні тенденції міграційного руху молодого населення України з орієнтацією на високорозвинені міста та іноземні країни ставлять перед громадами першочергові завдання – створення умов для індивідуального розвитку особистості, стимулювання соціальної активності та зайнятості молодих осіб.

Саме тому, попри проведені дослідження, державна молодіжна політика потребує подальшого розвитку механізму її реалізації, спрямованому на підвищення зацікавленості молоді у розбудові країни. В умовах децентралізації така політика повинна бути орієнтована на формування комфортного середовища для життя та розвитку молоді в громадах, що, в свою чергу, реалізується через посилення фінансового та кадрового забезпечення, залучення молоді до процесу формування та реалізації молодіжної політики.

Мета роботи – визначення основних напрямків формування молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розвиток потенціалу молодого покоління полягає в оптимізації кількісних показників (з урахуванням демографічних тенденцій) і підвищенні якісних параметрів (з урахуванням розвитку сучасної економіки і перспективних орієнтирів реформування) молодого покоління. Рациональне використання молодіжного потенціалу здійснюється в процесі суспільного відтворення, а його результативність визначається напрямками і способами реалізації потенціалу молодого покоління – виробничі цілі, рекреація, діяльність у культурній, соціальній чи політичній сферах суспільного життя. Формування, розвиток і реалізація соціального потенціалу молодого покоління здійснюються під впливом трьох взаємозалежних факторів:

1. Фактори першого рівня – спектр зовнішніх об'єктивних впливів середовища на соціальний потенціал молоді. До факторів середовища відносяться: економіко-географічне положення і природно-кліматичні умови місця проживання молоді, його природно-ресурсний і демографічний потенціал, структура і спеціалізація господарства, фінансова забезпеченість, рівень соціально-економічного розвитку регіону.

2. Фактори другого рівня – коло внутрішніх «факторів особистості», які індивід черпає ззовні (сім'я, друзі, знайомі, система освіти), самостійно перетворюючи у власні, особистісні складові, якими є: моральність, духовність, освіченість, інтелігентність, творчість, трудова активність, ціннісні орієнтації, мотиви поведінки, інтереси, потреби.

3. Фактори третього рівня – «інституціональні фактори», пов'язані з необхідністю забезпечення відносної стійкості соціальних зв'язків і відносин у суспільстві, втіленої в діяльності основних соціальних інститутів, в першу чергу інститутів соціалізації: сім'ї, держави, освіти, релігії, армії, права, ЗМІ. У результаті діяльності таких інститутів молода людина засвоює норми і цінності суспільства, а також модифікує в відповідність з власними цілями [5].

Важливим аспектом розвитку та становлення молоді є освітній потенціал. Освітній потенціал визначається рівнем і якістю отриманої освіти; його загальної, професійної чи іншої спеціальної спрямованістю; різноаспектними кількісними та якісними параметрами професійно-кваліфікаційної структури освіти та зайнятості. Освітній потенціал молоді перебуває в тісному взаємозв'язку з трудовим потенціалом. Формування освітнього і трудового потенціалу в життєдіяльності молодого покоління відіграє найважливішу роль, оскільки освіта і трудова діяльність виступають основою самореалізації молодих індивідів, а ефективність даного процесу визначається факторами, що представлені на рис. 1.

Особлива роль при формуванні трудового потенціалу молодого покоління відводиться системі професійної освіти, яка зобов'язана гарантувати:

- якісну професійну підготовку;
- набуття практичних навичок за обраними спеціальностями;
- територіальну доступність установ професійної підготовки;

- взаємодія з родичами учнів та іншими організаціями, контролюючими поведінку молоді;
- організацію отримання учнями додаткових професійних навичок і знань;
- індивідуальний підхід до учнів з виявлення їх трудового потенціалу;
- формування трудової мотивації та громадянської позиції вихованців;
- взаємодія з потенційними роботодавцями;
- створення мережі навчально-виробничих комбінатів для проходження первісного трудового навчання і практики учнів [5].

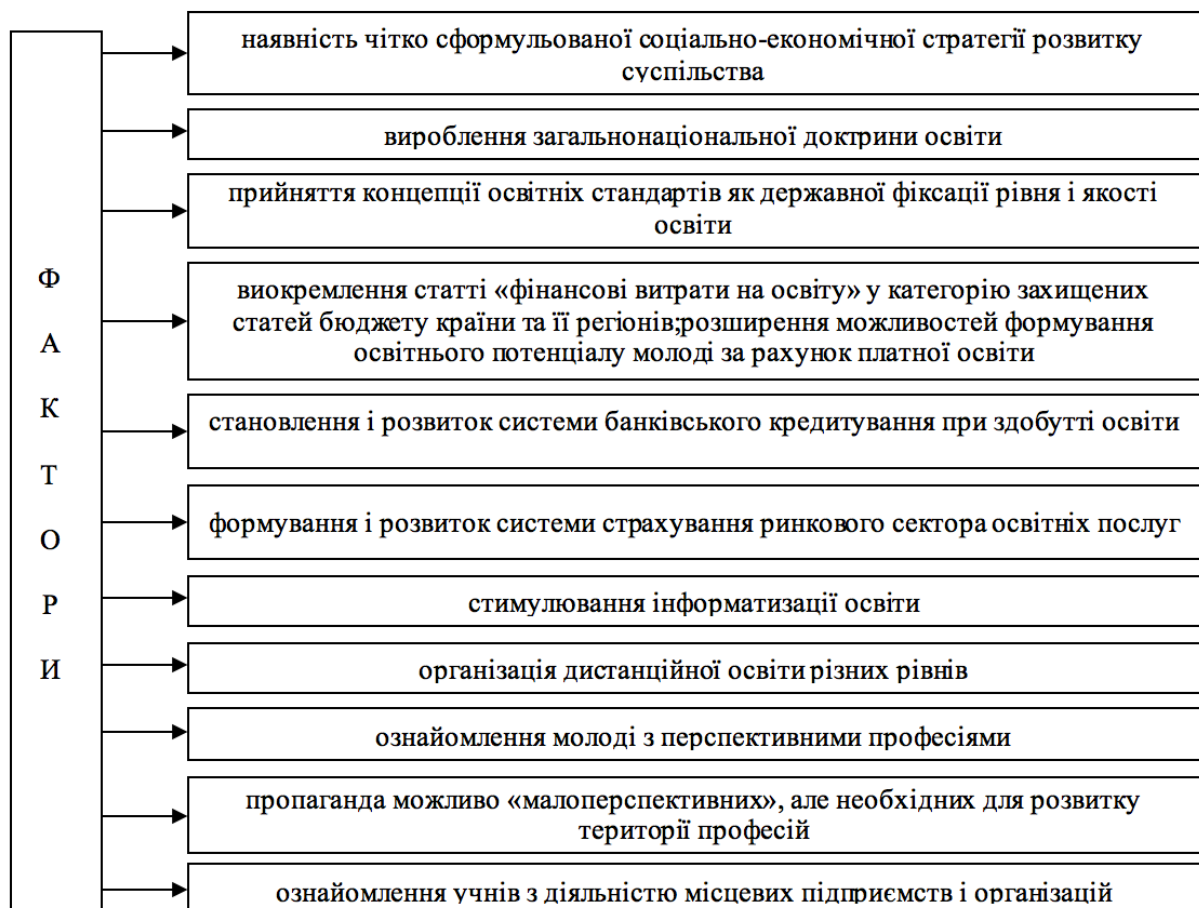


Рис.1. Основні фактори, що впливають на формування освітнього і трудового потенціалу молоді
Складено авторами за: [5]

Успішність державної молодіжної політики потребує врахування сталих традицій роботи з молоддю різних країн світу. Вдосконалення форм об'єднання молоді заради реалізації загальних намірів, відповідно до ключового документа Ради Європи – «Порядку денного 2020», на сьогодні є одним із найперспективніших завдань. Європейський формат

проведення подібних заходів представлений комплексною системою органічного поєднання таких форм роботи за методом неформальної освіти, як семінари, тренінги, навчальні сесії. Це важливо ще й тому, що підтримка прагнення України до вступу в Європейський Союз серед молоді досить висока [7].

Основоположним документом реалізації молодіжної політики в Україні є Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки.

Державна молодіжна політика України й країн Європи при всьому національному різноманітті має загальні риси, обумовлені специфікою молоді як об'єкта політики. Так, молодіжна політика здебільшого реалізується у трьох напрямках: вирішення актуальних проблем молоді у соціально-економічній, культурно-освітній сфері та підтримка молодіжного руху й забезпечення участі молодих людей у житті суспільства.

У демократичних країнах панівною є точка зору, що процес управління має бути максимально наближеним до тих, на кого безпосередньо впливають управлінські рішення. Це стало рушійним поштовхом до вибору західними країнами політики децентралізації. Керівні органи у молодіжній сфері зарубіжних країн мають риси централізації й децентралізації. Законодавча база і загальні напрямки молодіжної політики розробляються на рівні центрального уряду, який делегує можливості її здійснення регіональним і муніципальним адміністраціям. Процеси децентралізації та модифікації органів центральної державної влади зумовлюють зміни в місцевих органах влади та збільшення їх фінансової автономії.

В Україні на сьогоднішній день переважає централізований підхід до формування молодіжної політики, більшість владних повноважень сконцентрована на рівні профільного міністерства. Проте, на нашу думку, доцільно було б більш активно впроваджувати європейський досвід, що засновано на принципі субсидіарності, коли на центральний рівень передаються лише ті питання, які не можуть бути вирішені на місцях.

У процесі дослідження було проаналізовано результати реалізації молодіжної політики в місті Дніпро (рис. 2.)

Так, за 2017 рік були впроваджені наступні освітні програми:

- Молодий педагог – з 01.10.2017 року щомісячно молодим спеціалістам виплачується кошти у розмірі 2000 грн;

- Батьківська рада при міському голові – дорадчий орган, який має відповідну структуру і дає можливість батькам брати безпосередню участь у реформуванні системи освіти нашого міста;

- Педагогічна рада при міському голові – дорадчий орган, який поділяється на комітети за напрямками діяльності;

- Вчитель року – рейтингово-конкурсна програма для вчителів. У 2017 році більше 30 осіб отримали грошові премії.



Рис. 2. Звіт за рік стосовно відкритих можливостей для молоді в умовах децентралізації.

Джерело: [8]

У рамках Міської цільової програми «Партиципаторне бюджетування» (бюджет участі) у м. Дніпро було реалізовано більш 550 проєктів, 172 яких з них подані представниками молоді, що складає 31%:

- на базі комунального позашкільного навчального закладу «Міський палац дітей та юнацтва» Дніпровської міської ради було відкрито Молодіжний коворкінг-центр «Дніпро»;

- за ініціативи студентської молоді, на базі кімнати відпочинку в гуртожитку № 2 Дніпровського національного університету ім. О. Гончара було створено молодіжний центр «Кузня української інтелігенції»;

- молодіжний центр отримав нагороду «Кращі практики молодіжної роботи в Україні – 2017» у сфері організації змістовного дозвілля молоді,

а також є лауреатом обласного конкурсу «Студент року Дніпропетровщини -2017» у номінації «Унікальна номінація року»;

- на базі Національного гірничого університету працює молодіжний коворкінг-НУВ.

- комунальне підприємство «Молодіжний центр Дніпропетровщини» Дніпропетровської обласної ради – молодіжний простір у місті;

- за ініціативи Громадської організації «Дніпровська асоціація екстремальних видів спорту» було відкрито молодіжний мультиспортивний центр-ролердром «ТРОЛЛейбус».

Крім того, у місті проводить роботу інклюзивний молодіжний центр «Даруємо радість» (створений на базі благодійного фонду), в програмах якого постійно бере участь понад 100 молодих людей із вразливих верств населення та з особливими потребами.

З метою розвитку театрального мистецтва, формування та задоволення потреб населення в театральному мистецтві у м. Дніпрі з 2003 року діє КЗК «Дніпровський драматичний молодіжний театр «Вірино!»». За 2017 рік вистави театру відвідало понад 96 000 осіб.

На базі бібліотеки-філії № 34 створено сучасну молодіжну бібліотеку, де є постійний доступ до безпроводного Інтернету та робочі місця із сучасними ПК, для проведення різноманітних заходів.

Все це свідчить про ефективну роботу органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації та успішний розвиток молодіжної політики в Україні. Програма спрямована на посилення місцевого самоврядування та створення кращих умов для розвитку об'єднаних територіальних громад, підвищення рівня залученості громадян до прийняття рішень та забезпечення підзвітності та прозорості в громадському управлінні.

Організаційний механізм і ефективність державної молодіжної політики залежить від конструктивної взаємодії органів влади з молодіжними об'єднаннями, громадськими інституціями, організаціями політичних партій, сферою бізнесу, окремими громадянами. Основою формування молодіжної політики, на нашу думку, повинен бути принцип соціального партнерства і консенсусу, створення широкого співробітництва між різними суб'єктами та секторами, що слугує потребам соціального й економічного розвитку громади, адміністративно-територіальних утворень держави тощо.

На нашу думку досвід партнерських взаємовідносин у молодіжній сфері є актуальним для України. Загальносвітовими тенденціями є визнання молоді, з одного боку, як особливої групи населення зі своїми конкретними потребами, а з іншого – як повноправного партнера. Тому, важливе значення уряди зарубіжних країн приділяють особистій участі молодих людей у розробці та реалізації молодіжної політики. Ефективними методами такої політики є: зміна ставлення органів влади до молодіжної проблематики; широке громадське й експертне обговорення концепцій політики; соціальний взаємозв'язок та діалог із молодими людьми, їх організаціями через консультації та вплив; інформування молоді; використання волонтерських послуг; підтримка молодіжних ініціатив тощо [10].

Для забезпечення комплексності та ефективності молодіжної політики необхідне впровадження практики складення довгострокових стратегій розвитку, середньострокових та короткострокових програм. Важливим є питання переходу від національних програм до цільових проектів, у яких акцент робиться на зусиллях місцевих органів влади та об'єднаних територіальних громад.

Суттєвим аспектом впровадження молодіжної політики є її ресурсне забезпечення. Незважаючи на різну економічну ситуацію, міжнародний досвід засвідчує тенденцію делегування фінансових питань із центрального на регіональний та місцевий рівні. Окрім того, усе більшого значення набувають позабюджетні і додаткові джерела фінансування. Велике значення має використання ресурсів та досвіду роботи з молоддю міжнародних організацій, таких як: Рада Європи, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня організація охорони здоров'я, Європейська асоціація молодіжної інформації і консультування тощо.

У результаті дослідження виявлено певні відмінності головних аспектів реалізації молодіжної політики в Україні та країнах ЄС. Перша відмінність полягає у визначенні ролі держави й молоді в процесі формування та реалізації молодіжної політики. У багатьох країнах Європи діяльність органів влади є допоміжною до молодіжної ініціативи, держава належним чином сприяє та надає всі необхідні ресурси для підтримки процесу самоорганізації молоді. В Україні роль держави та її структур на всіх рівнях управління є домінуючою. Впровадження ефективної молодіжної політики в умовах децентралізації можливе лише

за умови посилення партнерства – об'єднання зусиль і координації діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та молодіжного представництва.

Друга відмінність є продовженням викладеного і стосується визначення суб'єктів молодіжної політики. Головним суб'єктом молодіжної політики в Україні є держава, в особі уповноважених представників. Діяльність інших суб'єктів молодіжної політики, зокрема представників молоді, виражена досить слабо.

Третя відмінність полягає у визначенні об'єкта молодіжної політики, зокрема вікових меж молоді. В Україні молодь визначена як особи віком від 14 до 35 років, у країнах ЄС вік молоді встановлено від 15 до 24 років, що значно звужує цільову групу і сприяє більшій адресності й підвищенню ефективності молодіжної політики.

Четверта відмінність полягає у тому, що центральною постаттю політики, здійснюваної в Україні, є громадські молодіжні організації; в країнах Заходу ця політика базується на системі, головним елементом якої є людина, а вже потім – організація, асоціація.

П'ята відмінність полягає у наявності різних принципів державного управління молодіжною сферою:

– принцип децентралізації й субсидіарності в країнах ЄС передбачає передачу повноважень щодо здійснення молодіжної політики на регіональний та місцевий рівні, що підкріплюється забезпеченням відповідності між повноваженнями і ресурсами органів місцевої та регіональної влади стосовно їх спроможності надавати високоякісні послуги та адекватно реагувати на законні вимоги і сподівання громадян. В Україні переважає централізоване керування низовими ланками структур молодіжної політики згори вниз;

– принцип делегування передбачає широке створення урядами в країнах ЄС децентралізованих структур для молоді, передачу від держави до інститутів громадянського суспільства обов'язків з надання соціальних послуг молоді. В Україні існує тільки практика делегування обов'язків щодо надання послуг молоді молодіжним громадським організаціям шляхом фінансування їх соціальних проектів та програм щодо сприяння соціальному становленню й розвитку молодих людей;

– принципи відкритості, соціального партнерства визначає, що формування та реалізація молодіжної політики відбувається на основі

консенсусу, соціального діалогу державних органів із молоддю, представниками різних секторів – громадського й приватного. Це забезпечується шляхом широкого громадського й експертного обговорення концепцій молодіжної політики в країнах ЄС, підвищення інтересу та залучення громадян до вирішення молодіжних питань на місцевому і регіональному рівнях, а також участі громадськості в діяльності соціальних служб. В Україні така практика практично відсутня.

Шоста відмінність стосується результативності молодіжної політики. Націленість молодіжної політики й програм у країнах ЄС на досягнення окремих конкретних результатів, поряд із достатнім фінансуванням, забезпечує високий рівень результативності молодіжної політики. Основи молодіжної політики в Україні здебільшого є декларативними, а визначення цілей, завдань, пріоритетів – формальними.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, доречно зазначити, що незважаючи на деяку подібність головних аспектів молодіжної політики в Україні та країнах ЄС, відмінності залишаються суттєвими і відповідно проектується на розуміння суті державної молодіжної політики. Головною метою молодіжної політики в Україні повинно бути піклування держави про створення умов і гарантій для самовизначення, розвитку, реалізації потенціалу молоді, сприяння посиленню активності молоді, її участі у організації суспільного життя та забезпечення реалізації її прав.

Загальне порівняння основних відмінностей показало, що недоліки молодіжної політики в Україні пов'язані, на нашу думку, з неналежними механізмами державного управління в цій сфері. Все це ставить перед урядом держави низку завдань стосовно адаптації зарубіжного досвіду управління молодіжною сферою до українських реалій та засвідчує необхідність делегування повноважень щодо здійснення молодіжної політики на регіональний та місцевий рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колесніченко Н. М. Становище молоді як одна з гуманітарних проблем нашого часу // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 23., Вип. 10. Політичні науки. – Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2002. – С. 88-90.

2. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: курс лекцій. – К., МАУП, 2006. – 304 с.
3. Павлишин М.І. Майбутнє України – в руках молоді // Україна в ХХІ столітті: концепції та моделі економічного розвитку. Матеріали доповідей V Міжнародного конгресу українських економістів. – Львів: ІРД НАН України. – С. 116-120.
4. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації // Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2017/11/16/9/Derjavna_dopovid_za_pidsymkami_2016_roku.pdf.
5. Социология молодежи: учебник для акад. бакалавр. / под ред. Р.В. Ленькова. – М.: Юрайт, 2015. – 416 с.
6. Модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації. [Електронний ресурс] //Міністерство молоді та спорту України – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/7896>.
7. Головенько В. А. Український молодіжний рух в алгоритмі суспільних процесів // Інформаційні матеріали для слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників галузі Мінсім'ядітимолоді: у 4 кн. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 136 с.
8. Результати молодіжної політики в умовах децентралізації в місті Дніпро [Електронний ресурс] //Управління молоді,позашкільної освіти та національно-патріотичного виховання департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради – Режим доступу: <https://www.facebook.com/molod.npv.dnpr/posts/2051561215117279>.
9. Сторожук Р. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики [Електронний ресурс] // Державне будівництво: Електронне наукове фахове видання. – 2006. – № 1. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/index.html.
10. Міжнародна молодіжна політика [Електронний ресурс] // Міністерство молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/5596>.